

Missioni töö ja sõda

Lõuna-Afrikas.

P. Rügleri järel.

Tõlkekirje A. S.

РЕВЕЛЬ.

Типографія „Августъ Миквидъ“.

1903 г.

Fr. R. Kraatzweldi
nim. ENSKRIIKIK
Roomatukogu

88 712

Missionitöö ja sõda Lõuna-Afrikas.

P. Rügleri järele. Eesti teelde N. S.

"Minu mõtted ep ole mitte teie mõtted, ega teie teed minu teed, ütleb Jehoowa. Sest otsekui taewad kõrgemad on kui maa, nõnda on minu teed kõrgemad kui teie teed, ja minu mõtted kõrgemad kui teie mõtted!" (Jesaias 55, 8. 9.)

Need on Jumala suured mõtted, et kõik maailm tema aau täis peab saama ja et Jeesuse nime ette kõik omad põlweid peavad nõtkutama, kes taewas, maa peal ja maa all on; — need on nii suured mõtted, mis ilmaski ühe inimese peas ei oleks wõinud sündida, — ning Jumala tee selle eesmärgi poole oli see, et tema armast ainusündinud poeg neitsi Maria rüpes lapses pidi saama, 33 aastat sulase näul siin maa peal elama ja wiimaks oma risti-surma ning ihuliku ülestõusmise läbi kõige maailmale ärapeafemist ja elu saatma. See on üks tee õndsusele, mida ükski inimene ilmaski ei oleks wälja arwanud ja mis weel tänapäew juutidele pahanduseks ja paganatele jõleduseks on.

Missioni pühas töös oleme meie Jumala töölised ta wiinamäel. Meid täidab suur rõõm, kui tema õnnistus oma sulaste nõrka, mõnegi patuga määratud tööd kosutab ja seda wõidule saadab. Aga meie peame ka õppima, sagebaste waewaga ja silma-weega õppima: endid tema suurte mõtete alla alandama, kui need meite mõtetega ühte ei lähe, ja peame seal juures tunnistama: "Sinu mõtted on kõrgemad kui meie mõtted!"

Kus usus Issanda Jeesuse sisse rõõmsasti alatud missioni töö mitte edeneda ei taha, kus surm noored töölised ifka jälle ruttu maha niidab ja filmawee külwist wilja ei taha tõusta, sääl kostab sagebaste sügawusest taewa poole walulif kaebtuse hüüd: "Mu Jumal, miks Sa meid oled maha jätnud!" ja raske palwe-wõitlus kestab, kuni Isa armukäed palutud õnnistust wälja jagawad. Riisama ja weel enam peame endid alandama õppima ja eestpalwes kindlaks, wäsimataks jääma, sest et meie muud midagi ei jaks,

fui meie filmade ees üks juba walgeks läinud wiljatas põld ära rikutud, — kui sõja hobused kõik maha tallawad, kui tuli ja mõõd kirjutes, foolibes ja elumajades möllawad, — kui saabana tahtmine näitab sündima ja tema riik ennast jälle laialt lautab, seda ärriffudes, mille juures missonarid Kristuse riiki ehitades aasta-kümnete kaupa töötanud ja waewa näinud! Oleme seda kord kuulnud kaugelt Hiinamaa lagendikkudest ja linnadest, nüüd peame seda hirmust lugu ka Lõuna-Afrika förgustikkudel ja mägedel nägema.

Kolme aasta eest algas kahe kristliku rahwa wahel werine, armuta sõda, mis ütle mata suurt häda Lõuna-Afrika maale on toonud — ja nimelt wäheldase talurahwale, kes röömsasti oma Issandat Sebaotti tunnistas ja omas usulootuses 46. laulus kirjeldatud wana testamendi Jisraeli sarnane on, ja kes oma politika priiust ja oma wabadust käest anda ei tahtnud. Ka suurt häda tõi see sõda selle Jumala rahwale, kes ewangeliumi missoni töö läbi Lõuna-Affrikas kollaste, pruunide ja mustade selle maaelanikkude seas kokku oli kogutud. See missoni töö pidi tuleproowi kannatama, nagu üks missonar Johannesburgist 1901 aastal nääri kuus kirjutas: „See sõjaaeg on meie töö lähikatsumise ja tuleproowi aeg! Puud, heinad, haganad ja kõlkad saawad ära häwitatud, kuna kulb, hõbe ja kallid kiwid jääwad. Meie õhkame alatafa, Jumala käsi on raskesti meie peal; meie oleme kui Siioni wangid! Siiski, see salm trööstib meid: „Kes filmaweega külwawad, need lõikawad hõiskamisega; kes käib ikka peale ja nutab, seemet külwi tarwis kandes, see tuleb tõeste hõiskamisega ja kannab oma wiht-fusid“ (I. 8. 126, 5—6).

Kogu sõjawälja Lõuna-Affrikas võib täie õigusega missoni asupaigaks nimetada. Transwaalis töötasid enne sõda 5 ewangeliumi missoni seltsi umbes 80 missonariga. Berliini ja Hermansburi missoni seltsid oliwad siin kõige esimesed. See oli nähtawalt üks iseäralik Jumala saatmine, et see maa suuremalt osalt Saffamaa missonaride käes oli, kes sel kurjal sõja ajal erapooletuks jäiwad ning seega kõikide usaldust ära teenisid. Dranje priiriigis tegi missonitööd Berliini selts, aga ka Inglise meto- distid. Missonarid oli siin 16, aga asutus 49, peale selle oli igal pool hull abiliisi maa pärisrahwa seas, nii Dranje priiriigis 465, Transwaalis 698. Kõikidel missoni kogudustel oli ühtekokku 82,130 koguduse liiget, mis suur arw niisugusel suurel tühjal maal on. Natalis ja Sulu maal oli peale selle veel 76 missoni-

afutust ja üle 40,000 musta ristiinimest. Kõikide nende missiooni afutuste üle on sõjahäda enam ehk vähem käinud, walu ja waewa on ka kõik teised missiooniasutused Põuna-Afrikas kannatanud, iseäranis weel wiimisel ajal, kus Kapimaa teist lorda sõja tallermaaks oli. Põuna-Afrika oli enne sõja algust üks iseäranis õnnistatud, lootuserikas missiooni tööpõld, mis igal aastal rikast saafi ärapäästetud paganate hingede poolest andis. Wiimaste aastate raskead ajad (põud, näljahäda, loomadelatt j. n. e.) olivad paganatele näidanud, et nende kuusimehed midagi ei wõi teha ega mingisugust abi saata. Südamed olivad häda läbi pörutatud ja täis igatsust parema järele, kui pagana ust seda pakkuda suutis. Nii wõtsiwad nad siis ewangeliumi õpetust, mida ewangeliumi missionarid neile tõiwad, rõõmuga wastu. Saiwad ju näituseks Mpome missiooni asutuses (Transwaalis) 1899 aastal 388 neegert ristitud, ühes teises (Medingenis) 229; ja niisugust hääd järelebuust oli weel mitmel pool mujal kuulda. Palju kogubusi olivad kunni 2000, 3000, ja isegi 5000 (näituseks: Saron) hinge suureks kaswanud, see oli üks määratu suur ja lootuserikas kaswamine. Selle wiljarikka wälja peale tuli nüüd sõda, nagu üks kõik purustaw rahehoog! —

Õsialgul ei saanud neegrid püssi all mitte tarwitatud, aga neid tarwitati mõlemil pool väga sagebästi sõjawäele abiks; nad pidiwad kõikisuguseid töösiid woori juures ja laagris tegema, niisama ka kaitsewallide ehituse juures tegewuses olema. Ingliseid maksiwad kahwritele hääd palka, kuna need buuride juures kõiki neid raskeid töösiid ilma maksuta pidiwad tegema. Nad saiwad wäewõimuga omaist kodust ära wiidud, ja nii saiwad missionarid paljudes asutustes „jutlustajateks tühjas kõrbes.“ Alles hiljuti ristiusku heitnud neegrid pidiwad sagebästi ligilähedalt pealt waatama kuidas kaks ristiusulist rahwast üksteist surmasiwad. „Niisugust sõda ei ole meie weel mitte näinud,“ ütlesiwad palju nendest, kes wigata mõne aja pärast jälle õnnelikult oma kodupaika tagasi tuliwad.

Palju missiooniasutusi olivad enda elanikkude hoolsuse läbi ilusateks, hinnawäärilisteks istandusteks saanud; neid kurnasiwad ka sõjaraskused iseäranis kangesti. Nad pidiwad suuri sõjamaksusiid maksma ja määratumat hulka söögimoona, weuhärgi, wankreid ja hobuseid andma. Kõik rahalised anded koguduse liikmete poolt jäiwad nende sõja aastatel saamata, kogudused ei jõudnud oma

kiriku ega kooli maksu, missiooni maa rentnif oma renti mitte ära maksta! See on aga missiooni tööle üks suur majandusline kahju (nii näituseks Hermansburi asutustes Natalis umbes 80,000 rubla!) Iseäranis raske on aga kombelik kahju tunda. Suuremalt osalt on missionaridel korda läinud paganate metsikut sõjahimu sumbutada. See on juba üks suur ewangeliumi missioonitöö wili. Nii oli näituseks Hermansburi missionar, Stallborn, Bethelis noorest neegri tuningalt Dinifulu töutuse wõtnud, et ta ennast walgete riiu sekka mitte ei sega, ja ta on oma sõna pidanud! Pärastistel sõjaaegadel on küll rööwlite salgad mitmel korral läbi käinud, et istandnikkude loomi rööwida, aga missiooni asutused on nad enamiste puutumata jätnud. Seba ei wõinud aga missionarid kahjaks mitte feelda, et ristiusk häbemata ja jäletumate tegude läbi, mis sõjawäljal sündisid, paganate põlguse alla sattus, mida muudugi weel kaua pärast sõda tunda saab olema. Igatsus sõjalöpu järel oli sellepärast missiooni asutustes ka ülisuur. Nii kirjutas juba kewabel 1901 üks Berliini missionar: „Seitse egiptuse nälja aastat on nüüd meile kätte jõudnud, see on wäga raske! Glutarwitusi ei wõi mitte enam süstetoodud saada, nii on siis ka nende hinnad kuulmata kõrge, mõnda pole sugugi enam saada. Meie terve ilus ja õnnistatud maa on üheks kõrbeks saanud, mis nagu üks suur kirikuaed näitab olema. Seesama lugu on ka Jumala wiinamäega. Üks suur osa meie tööst, kus kallal 20—40 aastat on waewa nähtud, on rifutud, meie inimesed igasse ilmakaare poole laiali pillutatud, kõik wäljimesed asutused häwitatud. Mu tööringfond on weel linnas umbes 100 hinge juures!“ Saksamaa missionarid, kellede asutused just kesk sõjawälja seisawad, on iseäranis suures hädas ja kiusatuses. Mõlemate üksteisega wõitlewate poolte wahel õiget seisukohta wõtta ja pidada, ei ole neile mitte üks wäike asi olnud, ja sellepärast on nemad ka palju kannatama pidanud: küll tagakiusamist, küll rahaträhwi, wangistamist ja maalt wäljaajamist! aga siiski on nad kõige selle häda juures weel püha missiooni tööd teinud, niipalju kui see neil wõimalik oli. Minult Jumala waim on neid selleks kinnitanud ja nende usk tema armu pääle! Nad on tema sõna pääle mõtelnud: „Minu mõtted ep ole mitte teie mõtted ja teie teed mitte minu teed, ütleb Jehoowa, sest otsekui taewad kõrgemad on kui maa, nõnda on minu teed kõrgemad kui teie teed, ja minu mõtted kõrgemad kui teie mõtted,“ — ja nemad on wastu pidanud, „röömsad lootuses, kannatlikud wiletsuses, wäsimata palwes.

Häda läks aga itka veel sunremaks! Oli alguses teenistuse puudus, mis neegritel nende seisuforda raskels tegi, siis sündis pärast poole päris näljahäda: kõik tagawara maal oli ära sööbub, midagi ei saanud enam osta, sest midagi ei toobud sisse, ja maa ise ei annud ühtegi. Kõik weu-woori abinõuud saiwad sõjawäe tarwitufeks pruugitud, kõik mis oli: loomad, wili, puuwili ja isegi wiljapuud aedades saiwad sõjawäe jaoks nõutud. Sinna juure tuli mõnes paigas hirmus põud, määratu hull kärbseid ja rohutirtsusid, kes kõik rohu ja lilled ära söiwad, nii et isegi sääl, kus muidu veel pisut rohtu kaswas, mitte muud näha ei olnud, kui liiwa: maa oli täiesti kõrweks saanud. Omas nüüdses olekus (see on 1902. aasta hakul) aga lööb see õnnetu sõda missioonitööle veel sügawamaid haawu, inimese mõtete järel päris parandamata haawu. Inglased on nüüd oma kuulsa laastamise tööd forda saanud, et seeläbi buurisid nälja läbi alla heitma sundida. Armuta waljusega on nad seda teinud; seeläbi on missioniasutused kõige rohkem kannatama pidanud. Kõik ajad ja põllud saiwad Inglise sõjawägedest ära rikutud ja laastatud; wili, mis nad mitte ligi ei wõinud wõtta ja kõik muu, toidu tagawaraga, sai ära häwitatud, nende põld hobustest ja härgadest ära tallatud; küünid ja aidad saiwad tühjaks röõwitud ja ära põletatud. Palju missionarisid saiwad, ilma et nad mingisugust süüdi oleksiwad teinud, wäewõimul nagu saksa asunikud ja buurid oma perekondadega ära wiidud ja asulaagritesse elama sunnitud. Sääl juures sai wana auusate missionaride ja nende abikaasadega kõige alatumal kombel ümber käidud. Bersebas (Hermansburi missiooni asutus) näitufeks pidiwad missionarid ja nende perekonnad endid nii ruttu äraminemiseks walmis seadima, et nad ainult kõige tarwilisemad riided ja pisut elutarwitust ligi wõtta wõisiwad ja pärast asulaagris suurt puudust kannatasiwad. Kõik oma warandust pidiwad nad maha jätma; mis nad palju aastaid suure hoolsusega oliwad korjanud ja kogunud, kautasiwad nad ühe tunniga ära. Nad pidiwad nägema, kuidas nende ehitatud asutused, majad, kirikud, suure waewa ja higriffa tööga korraldatud ajad ja põllud ära häwitatud saiwad. Bingid, lauad, toolid, isegi kantsel ja altar saiwad ära lõhutud ja tule ülestegemiseks pruugitud. Raamatud, missionaride armsad seltsilised nende üksikutes asundustes, saiwad laiali pillutud ja ära põletatud. — Palju asundust on ilma peremeheta ning kogudustel puudub juhataja ja karjane. Teistes kohtades on küll missionarid

alles, aga nemad on juba enam kui aasta kõigest ilmast lahkus ning kannatawad oma perekondadega kõige suuremat puudust; nemad toidavad endid hapuks läinud hirsepudrugaga. Neil puudub soola, walgust, seepi, ja niisugustest asjadest, nagu: kohwi, liha, suhtur, ei maksa sugugi rääkida. Nad kaebawad ka riiete puuduse üle, sest wanad, juba kaks aastat kantud, lagunewad ära ja kusagilt ei saa uut riidet osta, mitte paika, nõela ja niiti ei ole saada, et wanu riideid parandada võiks. Aga siiski on need missonarid rõõmsad, et nad oma koguduste juure wõiswad jääda, ja nemad kannatawad nende pärast heameelega kõiki puudusi. Ometigi on karta, et nüüd ka ehk nende missonaridele wendade saatuse on osaks saanud, sest et sõda ikka enam põhja poole Transwaali edasi nihkub. Paljudest asutustest pole mõnda kuud ei mingisugust teatust tulnud. Need missonarid, kes minewal sügisel Lõuna-Afrikast kodumaale tuliwad, jutustawad enda nähtustest väga kurbi lugusid kõigest sellest hädast ja wiletsusest, mida sõda sünnitanud. Nii kõneles üks Hermannsburi missonar: „Üks suur kinsatuse aeg on meie koguduste peale tulnud sealäbi, et üleannetumad Inglise soldatid seal läbi aelestiwad, et üks kristlik riik ülekohtusel wiisil sõda pidas, et kõik walitsus ja kohus ära kadus, et nende waimulikud juhatajad ja nõuandjad wõewõimul ära saiwad wiidud, kes peaaegu igal pool enda ümbruses hääd mõju oliwad awaldannud. Ja kuidas sirutab see wana hunt, — pagana usk — omad küüned wälja ja püüab enda äralangened lapst jälle ära neelata! Paganate hirmsad kombed, nagu ümberleikamine, naestemüümine ja ostmine, mitme naese pidamine j. n. e. on uut hoogu wõtnud. Innetumad pruugid ja ropud wiisid, mis mõnes kristlikus koguduses juba peaaegu kadunud oliwad, ajawad nüüd uuesti uuri kurje wõsusid, ning missonaride kauaaegne truu töö on suures hädaohus.“

See missoni töö wilets järg Lõuna-Afrikas ajagu meid südamliku eespalwele! Et aga see eespalwe tões ja waimus sünniks, siis tahame kahe missoni asutuse saatust filmade ette maalida, et igaüks missoni töö häda ja wiletsust selgesti näeks ja tunneks. Need asutused on: Kimberlei ja Bethania.

Kimberlei asutusel on oma armuaeg, aga ka oma wiletsuse päewad olnud. — Nüüdne „ilmalinn“ Kimberlei asub ühel tühjal, liiwasel lagendikul, kus puud ega pöösast ei kaswa. Linna rikkus ja sellega ka külgetõmbamise jõud on maapinna all, — seal on imerikkad tiamandi kaewandused. Nende kaewanduste tarwis on

suur weetoru Baali jõest kinni Kimberlei linnani seatud, mis määratu palju maksma tuli; raudtee ühendab linna Kaplinnaga, kuhu 35 tunniga võib jõuda. Töö — pääle 200 jala sügawates kaewandustes — on väga raske ja hädaohtlik; ikka jälle saawad sääl inimesed mahalangewate mullatompude ja kaljupankade läbi otša ehk saawad tünamibi plahwatuste läbi purustatud; haigemaja ei ole neist, kes haiged ja wigastatud on, ilmaški tühi. Selle töö eest saab aga väga hääd palka makstud ja nii tungiwad neegrid sinna hulga laupa tööle; mõnikord on neid küll 50—60,000 olnud.

Siin sai 22. juulil 1877 aastal — just 25 aasta eest — üks wäike raudkirik sisse õnnistatud, ja misjonar K. Meier algas siin oma tööd nende kristlikkude neegrite juures, kes ümberkaudsetest asutustest Kimberleisse rahateenistusele oliwad tulnud; sitaajani oli Meier ühes telgis Jumalateenistust pidanud. Tema kogudus oli sel ajal 49 hinge suur. Need oliwad aga hoolsad kirikus käima ja väga ohwimeelsed; häämeelega maksis iga ristitud neeger 1 rubla kuus kiriku maksu. Suurt hoolsust näitawad koguduse liikmed ja need paganad, kes usuõpetust kuulawad, õhtukoolis käimisega üles, mis kolmel õhtul iga nädal sai peetud. Sinna tuliwad harilikult 50—60 meest koku, paljud nendest pidiwad pärast tunnilõppu kauget teed käima, enne kui koju jõudsiwad. Ka pihtil käimine andis hääd tunnistust koguduse liikmete waimulikust elust. 6. webruaril 1881. sai suur, ilus kirik, Pauluse kirik nimetatud, pühitsetud, mille ehitusets neegrid üle 4000 rubla oliwad annetanud. Kui misjonidirektor Wangemann 1884 aastal misjonitööd Transwaalis käis järele waatamas ja 19. oktobril sel aastal Kimberleisse tuli, imestas ta selle nägusa oleku üle, mis temale seal silma puutus. Misjonimaja ja selle kõrwas seisaw kirik on Kimberlei maa kõige kõrgemal kohal, nii et ukse eest terwet suurt pikka majade rida oma finiste plekk-tatustega näha võib. Elumaja ette oli juba siis ilus rohuaebed tehtud, niisama oli ka kiriku esine istutatud puudega ilustatud, mis lõpmata waewa oli maksnud. Kristlikud neegrid oliwad enesele nägusad majad ehitanud, kuna paganate omad räpased ja kaltsudega kaetud oliwad. „Ma panin seda imeks“ — nii kirjutab Wangemann omas rewideerimise aruandes — kui ma nägin, et terwe ruumikas kirik neegrifid täis oli, wähemalt 300 inimest, peaaegu ainult täiskaswanud. Weel enam imestasin ma kahwrite ilusa neljakealalise laulu üle, mida misjonar Arndt

neise oli harjutanud. Ka kosutaw oli koguduse puhas laulmine. Niisama oli kogudus ka wäljaspoolt nägus: kõik oliwad puhtasti ja korralikult riides, olgu kas mustas pühapäewa ülikonnas, ehk ka ainult lihtsas puuwilla riietes, ilma mingisuguse iluehteta, nagu neid mõningad paganad sandsiwad. Wahe paganate ja ristitute wahel ei olnud kusgil nii filmapaistew, kui siin. Paganad oliwad osalt peaaegu alasti, osalt kalfsus, osalt aga ka pühapäewastes siidiriietes, aga õhtul kombeta olekus kisas ja tantsumas." Teispäewal 21-sel oktobril oli kiriklik katsumine lõpetatud. Juba hommiku wara, enne päikese tõusu, äratastiwad mustad koguduse lauljad missiooni-direktori nelsabealse lauluga üles. Südant liigutaw oli lahkumise pidu lahusa „suure isa“ (nii nimetawad Afrika ristiinimesed missiooni direktori) ja temale armsaks saanud Kimberlei koguduse wahel.

Kui aastal 1888 kaewandustes suur tulekahju oli, kus umbes 250 inimest surma saiwad, oli südant lõhestaw, kuidas sügawas hauas siin ja sääl salk kristlikuid kahwrid endid lauldes surma wastu walmistatiwad, kuna paganad enda piibud põlema süütatiwad ja tuimalt surma ootatiwad. Ka sündis mõnigi juhtumine, kus kristlikud kahwrid oma truudust üles näidates enda peremehti elu hädaohuga surmasti peastiwad.

Nii kosus Kimberlei kogudus Jumala armu ja õnnistuse läbi kauniste edasi. Olgu üheks näituseks koguduse elust ja Jumala teenistusest ülestõusmise püha pühitsemine 1897 aastal. Juba päikese tõusu ajal kutsus kirikukella helin rahwast hommikuteenistusele. Kiriku ukse ees seisis koguduse pasuna koor, kes esimest korda Jumala auuks ja koguduse kinnituseks oma mängu healt kuulda lastis. Terwe arwurikas kogudus oli juba kokku kogunud. Seal astus missionar Meier, nagu kuningas Saul pea osa kõikidest pikem, ülestõusmise püha teretusega nende keskele: „Jesand on ülestõusnud!“ ja nagu merewoogude kohisemine oli koguduse wastus: „Jesand on tõesti üles tõusnud, halleluuja!“ Nüüd mängis pasuna koor 3 korda halleluuja ja ühe ülestõusmise laulu, mispeale ülestõusmise ewangelium sai loetud. Pärast seda esimest teretust kutsus nüüd kell kirikusse jumalateenistusele ning waimustawalt kõlas pühade laul. Aga kõige ilusam oli siiski täis kirik. Veel kord sai õhtujumalateenistus arwurikka rahwaga peetud, kuna mitte kaugel kirikust paganad — kahwrid — kisiwad ja trummi järele tantsiwad, nii et isegi kirikus nende trampimist kuulda oli. Sel

päewal sai kolme keele peal jutlust üteldud: Saksa, Hollandi ja Betshuana keeli. Noored kristlased käiswad hoolega Jumalateenistusel, paastuteenistusel ja palwetundibel mis suure ristipäewa ja nelipühi wahel peeti. Niisama sai ka noorte meeste koosolekuteft forralikult osa wõetud, mida iga kuu esmaspäewal peeti, sääl saiwad missonari poolt küsimised üles antud, mis piibli uurimiseks wastatud saiwad. Iga noormees, kes suurema osa küsimiste pääle hästi wastas, sai selle eest ühe piibli kingituseks.

Pühapäewal, 15. oktobril 1899. pidas missonar Meier oma mustakogubusega harilikult pealelõunalist Jumalateenistust. Pärast seda läks tema weel kord kantsli peale ning teatas oma kogubusele, et sõja hädaoht ligi on jõudnud, ja luges juba wälja kuulutatud sõjaseadused ette. 11. oktobril kell 5 pärast lõunat oli buuride poolt Inglise walitsusele ettepanud wiimaste tingimiste aeg mööda jõudnud, ja — et inglased nõutud tingimisi mitte ei täitnud, — oli sõda sellest tunnist alganud. Meier pööras tähelepanemist selle pääle, et see Jumalateenistus siin armsas, suure waewaga ehitatud kirikus wist tüüks ajaks wiimane olla! Ja nii oli see ka tõesti! Tund aega pärast seda tuliwad kaks Inglise ohwitseri ja 4 soldatit ja kuulutatiwad, ise sääl juures sügawasti liigutatud, et kõik elanikud kiriku ümbruseft linna pidiwad põgenema. Waenlased, buurid, olla juba lähemate kirkude taga ja saada wist tulewal öösel Kimberlei kallale tulema; sellepärast pidada nemad, Inglise ohwitserid, nii kahju kui see neil ka olla, esiti kiriku, ja siis selle pääle ümbruses olewad majad puruks lastma, et waenlane ennaft nende taha mitte ära ei saaks peita! „Siis läksime kõik ära“ — kirjutab Meier oma päewaraamatust, — „meie wäsed wälja aetud, igaüks oma kampsuga öla peal, kus sees tekid ja söögikraam oli, et kusagilt kindlat warjupaika ja öökorterit paluda!“ — „Kuidas oli linn nii wäikne, mis enne rahwast kubises“ — nii kirjutab ta mõni päew pärast seda — „kui meie kord oma mahajäetud majade juure tulime. Mitte üht mängijat last polnud lagendikul, kõik nii tühi, wagune ja wäikne, — ei mingisugust koolikõpetust koolis ega Jumalateenistust kirikus. Buurid jätsiwad inglaseft ja wist terwest maailmast oodetud tormijooksu järele, mis seda tähtsat paika ilma suure kahju ja waewata nende kätte oleks andnud, ja piiratiwad linna ainult ümber. Missonar Meier on järgmises arwamises; tema kirjutab: „Oleksiwad buurid linna kallale tormanud, siis oleksiwad nad julguse ja osawuse tõttu selle suure

linna fergesti oma kätte saanud, sest kõik elanikud olivad selle kiiruse vastu täiesti ettevalmistamata." Väga pea läks aga lugu teiseks! 24 kantsi saiwad linna ümber ehitatud, mullast vallid tehtud ja suurtükid sinna pääle pandud, niisama ka korralik wahi-teenistus sisse seatud j. n. e., — sääl oleks tormijooks kahjurikas ning kahtlase tagajärjega olnud.

Oma kirikliku teenistuseks üüris misionar Meier ühe endise suure iantsusaali; pisarad tuliwad temale silma, kui ta oma kogudust seal koos nägi, kangel omast ilusast Jumala kojast. Oma jutluse alguses seletas tema, et nemad mitte oma usu pärast, waid ihuliku elu hoidmise põhjusel oma kirikut ja elumajasid pibanud maha jätma, uing kõneles neile ristiniimete tagakiusamisest esimestel aastasadadel, kus usklikud oma usu pärast patuste Onnistegija Jeesuse Kristuse sisse elu olivad ära annud ja rõõmsalt surma läinud.

Teisipäewal 17. oktobril algas buuride poolt Kimberlei lastmine suurtükkidega. „See jõlebus sünnib, Kimberlei saab suurtükkidega lastud,“ kirjutab Meier omas päewaraamatus; nii tuuris see neli kuud — kuni 15. Webruarini 1900. „Kimberlei saab ära näljutatud,“ nii kuulbus mõne nädala pärast, „tuhanded töölised — kahwrid — nälgiwad, nemad ei saa mitte linnast wälja buurid ajawad nad lihtsalt tagasi! Ainult 2 päewa nädalas saab kaewandustes töötatud, sellega woiwad töölised enesele waewalt jõõki muretseda.“ Inglise ametnikud tegiwad, mis iial wõiswad, et sissepiiratute saatust fergitada; teetegemise ja muude sellesarnaste tööde läbi muretseti inimestele tööd ja teenistust, nii et, kes tööd tahtis teha, sellel ka oma igapäewane leib oli. Üht häda ei wõinud koge algusest mitte ära kautada: Kimberlei oli kõigist wälimiseft ilmaft lahutatud: „Õõ waihus walitseb igal pool; koletu! priid oleme meie weel, aga siiski nagu wangikojas, mille kõrgeb müürid mingisugust häält kuulda ei lafe.“ Pärastpoole kirjutab seesama misionar: Paljudes õuedes on elanikud suurtüki kuulide eest warjaks sügawad augud maa sisse kaewata lastnud, mille sissekääf liiwa kottidega warjatud on, — sinna roniwad nad sisse, niipea kui suurtükid mõirgama hakkawad. Mina ei ole enesele ega omalsetele neid mitte teinud, sest Isand on meie warjupaik, kui temal meie elust hea meel on! Glame meie, siis elame meie temale, — sureme meie, siis sureme meie temale, Jeesuse Kristuse libeda kannatamise läbi! Üks raske aeg, üks ilus aeg! Annab ta meile

ometi märku: „Walmistage endid pulmale, teie peate sinna minema!“ Issand kinnitab meie südant oma rohuga, mis parem on kui eln. Meie suu kiidab teda. Nii oleme meie rahul ja rõõmsad, aga ka väga tänulikud iga päewa eest, mil meid surma müriin (nii nimetasiwad kahwrid suurtüki paukusid) ei terwita. Muidugi seda saab ikka uuesti näha: ainult kellel usk on, saab surma häda läbi Issandale ligemale tõmmatud, olgu walge ehk must! Usmata on kõwa — kangekaelne ja kergemeelne, ehk arg.“ Minu aeg on väga töörikas; ma pean tööliste majades leerilapsi õpetama; haiged peawad waadatud saama, piiblitunnid peetud! Rahjuks peab lastekool seisma!“ 29. detsembril 1899: „Ikka weel ümberpiiratud! Ikka raskemaks läheb elujärg! Siiski: Jõulud õnnistusega pühitsetud, aga ilma koorilaulu ja jõulupuuta. Suur jõulu rõõm oli 27 pagana ristimine jõulu laupäewa õhtul hirmus palawal ajal. Ruum ristimise talituseks oli wäikene ja kitsas, aga detsembri kuu päikene kõrwetas pähe.“ Ühes teises kohas päewaraamatus loeme, mõni aeg pärast poole kirjutatud: „Üheksasada kahwert on wiletsa söögi pärast skorbuti haiguses maas; hobuseliha on küllalt saada, aga seda ei taha nad mitte. Meie walged saame igapäew üks talbreku täis looma lihasuppi 10 kopika eest. Buurid on wiimaks armu pärast 10,000 nälginud kahwert enda laagrist läbi lastnud; see on üks suuremeelne tegu, mis mitte ära uuustada ei tohi. Surm püüab omale ikka suuremat saaki! Läbistiku suri enne linnas umbes 20 inimest nädalas; minewal nädalal aga oli 90, suurem osa mustad ja lapsed, enne seda oli 120 ja 138 surnud nädalas.“

7. webruaril seadisiwad buurid enda hiigla suurtüki üles, sest et endised mitte küllalt hästi polnud purustanud, — see pillutas aga ka kole suured kuulid linna, mis kõik purustasiwad, kuhu nad aga trehwasiwad. Sellepärast oliwad Kimberlei uulitsad inimestest päris tühjad. Ainult pühapäiwil oli asi teine, siis oli rahu, buurid pühitsewiwad ka sõjas pühapäewa. Argipäiwil elutses suurem hulk elanikkusid sügawates tiamandi kaewandustes, teised 8 jalga sügawates põitkäikudes, mis kindlat warju naeste ja lastele suurtükikuulide eest andsiwad.

Üsna ootamata sai Kimberlei 15. webruaril 1900 peastetud. 4000 Inglise soldatit tuliwad linna, buurid jätsiwad omad kantsid maha ja lätsiwad enda suurtükikidega ära. Kõik hingasiwad kergemalt, kõik häda oli möödas! Meier kirjutas sellel rõõmupäewal:

„Meie oleme peastetud! Issand on meie palwet kuulnud, mitte üks koguduse liige, ei walge ega must, pole kuidagi wiisi wigastatud saanud, mitte ihuterwise ega maja poolest. — Issandale olgu kiitus, tänu ja auu!“ — „Jälle omas majas 4 kuu ja 6 päewa pärast! Maja on wigata, niisama ka kirik! Onu sellel, kellel oma maja on! Kõik elanikud tulewad tagasi. Nüüd võin ma jälle haigeid ja waeleid awitada, nüüd on midagi osta, 2 fotti jahu ostsin ma täna, sellest saab neile leiba, kes alles siorbutis haiged on. Ma võisin jälle piiblitundi omas kirikus pidada, ka õli oli alles lampides, nii et neid võis põlema süüdata.“ Nii võis Kimberlei kogudus jälle kosuda; Issanda arm oli teda wiletsuse päiwil hoidnud ja kaitsnud, mis küll ära unustada ei tohi. 31. oktobril pühitses Kimberlei kogudus 25 aastast alustuse püha, mil Issanda armu ja halastust uuesti meele sai tuletatud; Lemale olgu kiitus ja tänu igawesti! — — —

Teine missoni asutus, millest mõni sõna jutustada tahan, on Bethania. See asutus sai aastal 1834 alustatud, ning 24. Septembril 1884 pidustas Bethania oma 50 aastast kestuse püha. Jumala õnnistus oli Bethaniaga; Jumala sõna külv kaswis, kosus, õitses ja kandis kaunist usuwilja. Üks säälnu missonar kirjutab sellest asutusest 1900 aastal (see on pärast sõja algust) oma aasta aruandes järgmist: Selle missoni asutuse ringkondas elaswad umbes 5000 neegert, kellest 1600 ristitud oliwad; ka buuride teenistuses olewatele mustadele muretsesiwad missonarid Jumala sõna õpetust; isegi buurid tuliwad korralikult ja arwurikkalt Jumalateenistusele, ning oliwad missonaride wastu selle nende waewa eest väga tänulikud, mitte üksi sõnaga, waid ka teuga. Üks iseäranis rõõmus nähtus sõbraliku oleku üle missonaride ja neegrite wahel oli see, et wiimased weetammi puhastamist ja parandamist, mis asutusele väga tarwilik oli, hea meelega ja ilma maksuta toimetasiwad, ja see töö ei olnud sugugi kerge ega meeldiw; isegi üks hult noori mehi, kes wäljaspool töös oliwad, saatsiwad igaüks priitahtlikult eelnimetatud töö heaks 5 rubla, et nemad nii ka sellest tööst osa saaksiwad wõtta. Jumalateenistusele ilmuksiwad elanikud arwurikkalt, niisama oli ka osawõtmine pühaõhtusöömaajast elaw, iseäranis rõõmupäewad oliwad need, mil ristimist sai toimetatud, kus juures 1899 aastal 60 hinge Jumala riiki saiwad wastu wõetud. Koguduse kristliku elu üle, mahc arwatud mõningad patustamised kuuendama käsu wastu, ei wõinud

mitte kaebaba. Suwitaw ning röömustaw on ka ühe buuri otsus sealse missiooni töö üle, kes weel (nagu lahjaks palju temasugusid) mõne aasta eest Jumala sõna kuulutamisele neegrile juures waenu-likult wastu seisis: tema tunnistas nüüd: „Kui palju on nüüd kõik teiseks saanud sest ajast, mil minu teenijatele ewangeliumi hakati kuulutama! Waremalt oli mul pühapäewiti ikka pahandusi. Iga laupäewa õhtul kogusiwad minu teenijad ühes enda naabritega oma õllepottide ümber, nemad tantšisiwad, jõiwad ja kisasiwad läbi terve öö. Pühapäewal läks kõik tagurpidi. Karjatsed magasiwad wäljal, selle asemel et loomade järele waadata; niisama oli lugu ka teiste teenijatega kodus. Kõik on nüüd teiseks saanud, ei tule enam niisuguseid jõledaid asju ette, minu teenijad on truud ja ustawad.“ Kuni jaanuri kuuni 1900 jäi Bethania sõjast puutumata, sest et sõda Inglise riigi päralt olewa maa peal möllas. Aga pea läks asjaolu teiseks ja sõjahädad ning wiletsused tuliwad nähtawale. Kõige esmalt pidi hull sõjamoona antud saama: 40 pärismaalast pidiwad härgade ajajateks minema, 5 suurt wanfert, 30 härga ja 20 hoost sõjakraamiks antama! Rahumisel kõneles missionsuperintendent Grütznert Taaweti laulu 27 päätüki üle: „Jõsand on minu walgus ja warjupaik.“ Kraminejatega wõis üks must diakonus hingekarjatsena kaasa minna; selle üle oliwad nad väga röömsad. Et igalt poolt buuride asutustest mehed sõtta oliwad läinud ja naesed üksi kodus, siis käis missionar neid waatamas, luges neile piiblist ette ja pidas ka jumalateenistust, mis tänuga wastu sai wõetud. Missionar Schulz käis ka oma mehi waatamas, kes Kimberlei juures laagris oliwad. Waewalt oli ta sinna jõudnud kui juba buuride kommandant teda palus õhtuteenistust pidada; nii wõis ta kella 7 ajal 800—900 buuri ees kõnelema ja nendega laulda ja paluda, kohe selle pääle 300—400 neegriga. Mõnigi käeandmine buuride poolt tänas teda paremini, kui paljud sõnad.

Aprilikuis 1900 sai Bethania sõjahäda maitsta: 10,000 Inglise solbatit oli sääl laagris. „Wõib mõelda,“ kirjutab Grütznert, „kuidas meie wiljapõllud tuhanditeist hobustest, eeslitest ja härgadest ära tallatud saiwad! Siis saiwad aiad maha lõhutud, isegi persiku puud, mida elanikud suure waewaga oliwad kaswatanud, maha raiutud ja põletispundeks tarwitatud. Inglise ohwitserid oliwad väga sõbralikud, rääkisiwad meiega saksakeelne, ning õitsew missiooni-asutus ja terve missiooni töö humitas neid väga. Aga ka pahandusest ja meelegaigusest, erutusest ja rahutusest ei olnud puudu.

Suurel neljapäeva õhtul oli endistel aastatel ligi 300 armulaual käijat, seeford aga ainult 2; elanikud kartsiwad ja ei tulnud õhtutel enda elumajadest mitte wälja. — Kui inglased ära oliwad läinud, ilmusiwad aegajalt buuride salgad, nõudsiwad hobuseid ja moona, läksiwad aga pea jälle ära.

Oli jälle pisut rahu, kunni kewadeni 1901. Selle aasta 31. märtsi kuu päewal wiisiwad Inglise soldatid kõik lambad (1023 tükki) ära, ehk küll karjatsed ühe Inglis komandandi kaitsekirja oliwad ette näidanud; seda ei pandud sugugi tähele. Selle pääle tuli jälle üks buuride salt ja wiis 70 Inglise sõjawäe hobust ära, aga niisama palju missiooni asutuse sarwloomi. 31. mail läksiwad 3000 walget Bethania asutusest läbi, kõik naesed ja lapsed, enda kodukohast ära aetud inimesed, ja 1500 neegert, nad saiwad asulaagritesse wiidud, kus nende eest Inglise walitsus tahtis hoolitseda. Mis sugune häda ja wiletsus oli siin näha, ja mis ootas neid tulewikus!!“

Aruandes 16. juunist 1901 on lugeda; „Kõik wälimised jaamad on kadunud, see on raske ja kurwastaw. Aga weel raskemat oleme meie kaunatanud, kui ühel päewal inglased meie koguduse ära wiisiwad; ometi sai see pärast poole jälle tagasi saadetud. Meie kõik oleme nüüd uagu wõõrad, igapäew oleme araminemiseks walmis. Mis Bethania kaudanud, seda saab missiooni kassa kõige rohkem tunda, — ja wiist weel palju aastaid edasi! Kahjutasu on meile küll lubatud, — ometi on kahjud seeftpool ja wäljastpool liig suured.“ — „Lõpeta, oh Isand, lõpeta meie häda,“ — nii kirjutab missionar Schulz 10 septembril 1901, — „selle asemel, et ilm selgemaks lähets, lähed kõik ifka weel pimedamaks; meie missiooni-töö kannatab selle all küll rängasti. Jah, meie elu ja olu on küll kurb; kui kurb see on, ei taha ma omas kirjas mitte ütelda, et see pahandusele asja ei annaks. Pääasutuses kuulufse iga päew: seiske kindlalt selle kurjuse wastu, mida sõda kaasa toob. Kõik furd ja kohus on kadunud, — Bethania on kõrbeks saanud, — ei ole loomi ega elutarwitust, elanikud on suures wiletsuses, ilma lihata, ilma piimata. Sellepärast on surijate arw suur, wiimases 8 kuus on enam lapsi surnud, kui muidu 2 aasta jooksul. See on pisut wälimiseft hädast, siisemiseft tahan ma parem üsna waikida. Weel on meil igapäewast leiba, Jumal saab seda meile ka edaspidi andma, selles olen ma kindel! Sellepärast ei taha meie mitte kaewata, waid tänada.“ Wiimases aruandes, 10. oktobrist 1901. aga loeme meie: „Weel ifka elame meie niisugusel ajal, kus waikimine külb on.

Siiski teeme meie nagu lapsed, kuna meie ifka jälle kisenbame ja kisenbame! Nüüd õpime õieti tundma: Karistuse aeg on õnnistuse aeg! Mõndagi mis piiblis seisab, peame nüüd tegelikus elus harjutama! Meie mustabel kristlastel on elu iseäranis raske! Wiletsus ja puudus toob palju haigust, ja suremine on suur. Minu abikaasa annab iga päew 50—60 inimesele arstirohtu, et aga toidus väga wilets on, ei awita see suuremat ühtegei. Kes jõuab kõike seda wiletsust kirjeldada! Kuhu suurem osa meie koguduse liikmeid pillutatud on, ei tea ma mitte!" Oh et Issand meie peale halastaks ja pea rahu saadaks! Meie kogutsime ja ehitaksime jälle hea meelega! Kuibas on Jumala aed nii ära laastatud!" Nii on häwitamine ja laastamine igal pool suur! — — — „Kui Issand Sebaot mitte pisut poleks järele jätnud, siis oleksime nagu Sodom ja Komorra" (Jes. 1. 9.) — Dmeti Issand ei tõuka mitte igaweseks ära, ta kurbastab küll, aga tema heidab jälle armu oma suure halastuse pärast. See on meie lootus. „See on üks kallis asi, kannatlik olla ja Issanda abi pääle loota!" — Tõesti tuleb kord see aeg — millal, kes võib seda ütelda? — meie ehk meie lapsed saame ükskord Lõuna-Afrika missiooni töö kohta suure rõõmuga ütleva: „Sinu mõtted, oh Issand, on kõrgemad, kui meie mõtted, ja sinu teed on kõrgemad, kui meie teed. Sulle olgu kiitus igawesti!" Amen.

Puhastamine merereisi järeldusel.

Seizigi missiooni lehe järele.

Bramaride seaduse (aga mitte wanemate usupetuste kirjade) järele on hindudel mere reijimine juba sellepärast keelatud, et nad seal wõõraid printsiid täitma ja keelud sõõksid sõõma peawad. Kes sellest keelust üle astub, saab lastist (seisusest) wälja külatud ja ei wõi mitte enne oma perekonna jekka jälle tagasi wõetud saada, kui ta — „Präha tšhittam" — ühte jälki puhastamist pole täitnud, mis nii saab tehtud, et ta wiis produkti „p ü h a s t l e h m a s t:" piima, wõipiima, wõid ja — wäljakeiteid mõlemas olekus — ühte segi segatud — alla neelab ning seeläbi emast rojastusest puhastab. Et sellest puhastamisest peajeda, olla üks India würist enesele Inglismaale sõõduts — kroonimise pidule — ühe ije laewa walnis seadida lastnud enese sõõgi- ja keedunõudega, eeskirjade järele lubatud sõõgitagawaraga, wee ja teendritega. Teised India würistid ja printsid, kes Inglismaal kroonimise pidust osa wõtsiwad, ei olnud mitte nii etteawaatlikud ning pidiwad pärast kojutulekut seda jälki puhastamist osalt täitma, et jälle omaettega ühes süüa wõiks. Ka ühe meie missiõnari paganaujuline munshi (keeleõpetaja) muudu mõistlik mees, tunnistas oma õppijale, et ta kats korda igal aastal seda printsi kaasa peab tegema (wist jellenärawa, et ta palju eurooplastega kokku puutub) ja see ei olla temal sugugi raske täita. Riisugustest juhtumistest wõib näha, kui wähe õhtumaa haridus India rahwa sees juurt on wõtnud.